

Boardletter 2023

Gemeente Enschede, 27 november 2023

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	4
Interne beheersingsomgeving	8
Speerpunten rekeningencommissie	16
Overige aandachtspunten jaarrekeningcontrole 2023	23
Bijlage Reikwijdte van onze werkzaamheden	26

Contact

Wij beantwoorden graag uw vragen over deze boardletter:

Niels Fritz
Partner
Deloitte Accountants B.V.
Tel: 0 6 5204 8682
nfritz@deloitte.nl

Vanessa Jongbloed
Senior Manager
Deloitte Accountants B.V.
Tel: 06 2025 2002
vjongbloed@deloitte.nl

Edwin van Roekel
Senior Manager
Deloitte Accountants B.V.
Tel: 06 5359 8734
evanroekel@deloitte.nl

Mehmet Bahceci
Junior Manager
Deloitte Accountants B.V.
Tel: 06 5005 5402
mbahceci@deloitte.nl

Aan de rekeningencommissie van de
gemeente Enschede
Postbus 20
7400 AA ENSCHEDE

Onderwerp
Boardletter 2023

Datum
27 november 2023

Ons kenmerk
2311633B80.02/ATG

Geachte leden van de rekeningencommissie,

Hierbij brengen wij verslag uit van de bevindingen naar aanleiding van de recentelijk afgesloten interim-controle. De aanpak en de aandachtspunten van deze tussentijdse controle, die wij hebben uitgevoerd in opmaat naar de controle van de jaarrekening 2023 van de gemeente Enschede, zijn vastgelegd in het auditplan 2023.

Wij benadrukken dat de interim-controle primair is bedoeld om de interne-beheersingsmaatregelen in uw organisatie te beoordelen en te toetsen, als basis om te komen tot een oordeel over de betrouwbaarheid van de in de jaarrekening 2023 opgenomen informatie. Het voorgaande impliceert dat onze werkzaamheden niet de hele interne-beheersingsomgeving van de gemeente Enschede omvatten. Tevens heeft de interim-controle als doel om de aandachtspunten voor de jaarrekening 2023 te signaleren en onder uw aandacht te brengen.

Wij merken op dat deze boardletter is opgesteld ten behoeve van de rekeningencommissie en de gemeenteraad van de gemeente Enschede en niet zonder onze toestemming aan derden mag worden verstrekt. De inhoud van deze boardletter hebben wij afgestemd met de portefeuillehouder financiën, de concerncontroller en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie. Graag lichten wij deze boardletter toe in de vergadering van de rekeningencommissie op 27 november 2023.

Wij vertrouwen erop u hiermee van dienst te zijn en danken het college en uw medewerkers voor de samenwerking tijdens de interim-controle en bij de totstandkoming van deze boardletter.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: N.R. Fritz RA

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD ARNHEM
Postbus 30265
6803 AG ARNHEM
Nederland

Tel: 088 288 2888
www.deloitte.nl

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

De basis voor onze controle is het auditplan 2023 dat wij op 9 oktober met de rekeningencommissie hebben besproken. De bevindingen, waarnemingen en aanbevelingen in deze boardletter beogen het management en het college te ondersteunen in het proces van het voortdurend verbeteren van de interne-beheersingsomgeving en de interne risicobeheersing. Wij hebben ons primair gericht op de maatregelen voor zover relevant voor de controle van de jaarrekening 2023.

In overeenstemming met de initiële risico-inschatting en het auditplan 2023, zijn de opzet en de implementatie van de belangrijkste interne-beheersingsmaatregelen getoetst voor de periode januari 2023 tot en met september 2023. Dit betreffen de interne beheersingsmaatregelen in de volgende bedrijfsprocessen:

- Administratie & Verslaglegging (waaronder de memoriaalboekingen, tussentijdse informatievoorziening e.d.)
- Aanbestedingen, inkopen en betalingsverkeer
- Grondexploitatie
- Sociaal domein en sociale uitkeringen
- Subsidieverstrekingen
- Personeel & Salarissen
- Treasury
- Opbrengstenstromen: algemene uitkering, subsidiebaton, parkeren, verhuur- en belastingopbrengsten
- Automatiseringsomgeving

Hiernavolgend geven wij onze belangrijkste boodschappen weer voor de jaarrekeningcontrole 2023 van de gemeente Enschede.

Samenwerking

Wij kijken positief terug op de prettige samenwerking met de ambtelijke organisatie. Met duidelijke afspraken en heldere communicatielijnen vinden wij elkaar steeds beter en versterken ieders rol. Wij hebben dit jaar de interim-controle in hybride vorm uitgevoerd, waarbij wij deels op locatie in het stadhuis van uw gemeente en deels op afstand de controlewerkzaamheden hebben uitgevoerd. Door deze samenwerking gecombineerd met volledige digitale gegevensuitwisseling van controle-informatie is de interim-controle op een effectieve en efficiënte wijze uitgevoerd.

Bestuurlijke samenvatting

Overall beeld interim-controle 2023

In onze voorgaande rapportages jaren hebben wij belangrijke aandachtspunten op verschillende onderdelen geconstateerd. In deze boardletter leest u terug dat deze aandachtspunten onder uw aandacht zijn en nader worden uitgewerkt door uw organisatie. Wij observeren – vanuit besprekingen en interne informatie – dat uw gemeente zich bewust is van de urgentie de beheersing van de relevante processen te versterken. Naast onze detailbevindingen en – aanbevelingen, adviseren wij voor een aantal significante processen meer gebruik te maken van zogenoemde “key controls”. Een key-control is een interne beheersmaatregel, waarmee een afwijking van materieel belang kan worden voorkomen of ontdekt en tijdig kan worden gecorrigeerd. Hiermee wordt beter gestuurd en gesteund op procescontroles (preventief) in plaats van op gegevensgerichte controles (repressief).

De implementatie en door-ontwikkeling van het Key Control Dashboard ondersteunt de organisatie bij het uitvoeren en vastleggen van de verbijzonderde interne controlewerkzaamheden en zal daardoor ook bijdragen aan het afgeven van de rechtmatigheidsverantwoording. Vanuit onze interim-controle constateren wij dat de interne beheersing in de processen voldoende basis biedt om verder te groeien naar het steunen op de interne beheersingsmaatregelen in de diverse processen, bijvoorbeeld binnen het sociaal domein, waar ook uw interne controle-afdeling profijt van heeft door zich meer te richten op organisatiegerichte controles in plaats van gegevensgerichte controles. De betrouwbaarheid van de automatiseringsomgeving is hierbij wel een belangrijke voorwaarde.

Huidige uitdagingen

In 2023 is sprake van een stabilisatie van de Oekraïne-crisis en COVID-19 is inmiddels naar de achtergrond verdwenen. Toch zijn nog diverse situaties en problemen die directe aandacht en maatregelen van de gemeente vragen. Hierbij kunt u denken aan de energiecrisis, de problematiek rondom schuldhulpverlening, de financieringsuitdagingen in de jeugdzorg, de opvangproblematiek voor de vluchtelingen, een woningbouwopgave en een klimaattransitie/verduurzamingsvraagstuk. Dit alles in een tijd waarin kosten als gevolg van de gestegen prijzen en de toenemende inflatie moeilijk voorspelbaar zijn.

Deze uitdagingen vragen veel van het college en de ambtelijke organisatie en maken ook dat prioritering van ambities in toenemende mate van belang is. De gemeente Enschede heeft voor de komende jaren diverse grote projecten op de planning staan zoals het op basis van de nieuwe woonvisie ontwikkelen van woningen, investeren in de openbare ruimte om de stad groen en hittebestendig te maken en investeren in het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad om de stad klimaatneutraal te maken. Deze ambities bieden een (gedeeltelijke) oplossing voor verschillende uitdagingen (woningtekort, bereikbaarheid, klimaatproblematiek) waar Enschede mee te maken heeft. Tegelijkertijd zal een uitbreiding van de stad in aantallen inwoners er toe leiden dat de komende jaren de druk op sociale voorzieningen zal toenemen, maar ook op de uitvoeringskracht van de ambtelijke organisatie en de bedrijfsvoering. De ambitieuze projecten vragen veel van het college en de ambtelijke organisatie. Een prioritering in de ambities om de belasting van de ambtelijke organisatie te beperken en aanvullende investeringen in (tijdelijke) uitbreiding van de ambtelijke organisatie zijn hiervoor noodzakelijk. Omdat er sprake is van krapte op de arbeidsmarkt die naar verwachting ook in de komende jaren zal aanhouden zal dit een inspanning van de organisatie vergen.

Het is prettig met elkaar te constateren dat de gemeente Enschede deze uitdagingen aan kan gaan met een interne beheersing die op orde is. De uitgevoerde interim-controle is daarbij primair gericht op het beoordelen van de interne beheersmaatregelen in de, voor de jaarrekening, relevante bedrijfsprocessen. Dit zijn processen binnen Enschede die een koppeling hebben met materiële posten in de jaarrekening, alsmede processen waarin wij verhoogde (fraude)risico's onderkennen. We hebben daarbij oog voor aspecten die naar onze mening van belang zijn voor uw bedrijfsvoering dan wel richting kunnen geven aan het verder verbeteren van de procesbeheersing.

Bestuurlijke samenvatting

Bij de interim- en jaarrekeningcontrole 2023 gaan wij ook de opvolging na van onze (overige) aanbevelingen uit de boardletter en het accountantsverslag 2022 (voor zover deze zaken niet als afzonderlijk speerpunt of eerder in deze boardletter zijn benoemd). In dit kader doen wij hierna verslag over een aantal (overige) bevindingen en aanbevelingen voor de interne beheersing. In het accountantsverslag bij de jaarrekening 2023 rapporteren wij over de opvolging van onze (overige) aanbevelingen die gerelateerd zijn aan de jaarrekening(controle). Hieronder hebben wij een overzicht van alle aanbevelingen uit de boardletter en het accountantsverslag 2022 opgenomen*:

#	Onderwerp	Status interim 2023	Status interim 2022
1	Funciescheiding primaire proces memoriaalboekingen (uit ML 2017)		
2	IT beheersomgeving (uit ML 2017)		
3	Rechtmatigheid EU-aanbestedingen (uit ML 2018)		

Legenda:

Eerder gerapporteerde bevinding; gedeeltelijk opgelost/opvolging onder handen

**Voorgaande jaren hebben wij u gerapporteerd over een bevinding met betrekking tot de PGB bestedingen binnen het sociaal domein (uit ML 2019). Uit de collegereactie bij de boardletter 2022 blijkt dat uw organisatie onze aanbeveling niet opvolgt, maar het risico accepteert vanwege de kosten/baten afweging en de afnemende omvang van de transactiestroom. Gezien het geen materiële stroom voor de jaarrekening betreft, rapporteren wij deze bevinding niet opnieuw in de boardletter 2023.*

Interne-beheersingsomgeving

Bestuurlijk relevante bevindingen
en aanbevelingen interim-controle

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Rechtsmatigheidsverantwoording

Boodschap

De rechtsmatigheidsverantwoording is per 1 januari 2023 in werking getreden. De verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders voor de rechtsmatigheid wordt hiermee benadrukt doordat het college een verantwoording over rechtsmatigheid af moet gaan geven in plaats van dat de accountant dit doet. De accountant geeft vanaf de jaarrekening 2023 een getrouwheidsoordeel over de rechtsmatigheidsverantwoording. Dit betekent dat de accountant vaststelt of de rechtsmatigheidsverantwoording van het college een getrouwe weergave bevat over de mate waarin het college rechtsmatig heeft gehandeld. Het uitgangspunt van de wetgever is dat de reikwijdte van de verantwoording door het college niet wijzigt ten opzichte van de situatie waarin de accountant een rechtsmatigheidsoordeel gaf.

In de Kadernota Rechtsmatigheid 2023 is door de commissie BBV nadere invulling gegeven aan de rechtsmatigheidsverantwoording en de wijze waarop het college deze vormt dient te geven. Specifieke vereisten die de totstandkoming van de rechtsmatigheidsverantwoording moeten onderbouwen, worden hierin behandeld. Het is van belang dat de gemeente de richtlijnen uit deze Kadernota nauwgezet opvolgt om daarmee een gedegen basis te hebben voor het opstellen van de rechtsmatigheidsverantwoording. Wij lichten enkele belangrijke aspecten hieromtrent onderstaand toe.

Actualisatie verordeningen

Doordat het college formeel verantwoordelijk is voor het controleren van de rechtsmatigheid en het college daarover dient te rapporteren in de jaarstukken, vervalt hiermee het oordeel van de accountant voor wat betreft het onderdeel rechtsmatigheid. Dit betekent ook dat de Controleverordening (ex art. 213 Gemeentewet) aangepast dient te worden door de gemeente om hieraan invulling te geven. De VNG heeft hiertoe een geactualiseerde modelverordening opgesteld die in de basis hiervoor kan worden gebruikt.

Naast de Controleverordening, kent de gemeente ook de Financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet). De VNG heeft ook hiertoe een geactualiseerde modelverordening opgesteld met enkele specifieke aanpassingen/toevoegingen die voortkomen uit de Kadernota Rechtsmatigheid 2023. In de modelverordening wordt bijvoorbeeld invulling gegeven aan de verantwoordings- en rapportagegrens die de gemeenteraad dient vast te stellen en het vaststellen van het autorisatieniveau van de begroting waarbinnen het college uitgaven mag doen.

Controleprotocol

Vanuit de controle over de boekjaren tot en met 2022 bent u eraan gewend met een controleprotocol te werken. In dit controleprotocol werden de goedkeuringstoleranties voor de accountantscontrole voor zowel de getrouwheid als rechtsmatigheid vastgelegd. Vanaf 2023 gelden deze toleranties niet alleen voor de accountant voor wat betreft het getrouwheidsoordeel, maar ook voor het college voor wat betreft het rechtsmatigheidsoordeel (de zogenaamde 'verantwoordingsgrens'). In de modelverordeningen van de VNG is opgenomen dat de toleranties voor wat betreft de verantwoordings- en rapportagegrens worden verwerkt in de Financiële verordening. Wij vragen uw aandacht hiervoor en benadrukken het belang om deze toleranties en het normenkader tijdig te laten vaststellen door de gemeenteraad.

Interne controleplan

In de rechtsmatigheidsverantwoording legt het college verantwoording af over een drietal rechtsmatigheidscriteria, te weten het voorwaarden criterium, het begrotingscriterium en misbruik & oneigenlijk gebruik. De basis voor toetsing van deze drie rechtsmatigheidscriteria als onderdeel van de rechtsmatigheidsverantwoording, ligt in het interne controleplan van de gemeente. Op deze wijze geeft het college nadere invulling en toetst het college deze criteria zichtbaar. Het door de gemeenteraad vastgestelde normenkader is hiervoor de basis wat moet leiden tot een toetsingskader in de vorm van specifieke werkplannen per financiële stroom of proces. Wij vinden het van belang te benadrukken dat de gemeente zorgdraagt voor een passend tijdsplan om de interne controlewerkzaamheden uit te voeren en conclusies te kunnen trekken als basis en onderbouwing voor de rechtsmatigheidsverantwoording in de concept jaarstukken over 2023.

Waar staat de gemeente Enschede nu?

De Controleverordening (ex art. 213 Gemeentewet) en de Financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet) zijn door de gemeente Enschede geactualiseerd op basis van de actuele regelgeving en op 5 april 2023 vastgesteld door de gemeenteraad. De verantwoordingsgrens is vastgesteld op 1%. Ook heeft de gemeente een intern controleplan uitgewerkt, waarin het 3-lijnen model is toegepast en een uniforme werkwijze wordt beschreven in de vorm van een 13-stappenplan. Wij merken op dat de laatste versie van het controleplan dateert van juli 2023. In september 2023 is de geactualiseerde kadernota rechtsmatigheid 2023 gepubliceerd. Wij adviseren de gemeente om het controleplan te actualiseren op basis van de geactualiseerde kadernota rechtsmatigheid 2023.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Rechtmatigheidsverantwoording (vervolg)

Boodschap

Algemene aandachtspunten

Graag geven wij u nog enkele algemene aandachtspunten mee:

- Voor het bepalen van het normenkader door de gemeenteraad, zijn bij wettelijke bepalingen alleen de financiële beheershandelingen van belang, zoals bijvoorbeeld Europese aanbestedingsrichtlijnen. Voor verordeningen geldt dat alle verordeningen onderdeel uitmaken van het normenkader voor zover deze bepalingen bevatten over financiële beheershandelingen. Andere besluiten van de gemeenteraad, dus niet zijnde verordeningen, met een kaderstellend karakter en die bepalingen bevatten over financiële beheershandelingen, zijn ook een verplicht onderdeel van het normenkader.
Het is niet toegestaan dat de gemeenteraad eigen verordeningen buiten beschouwing laat bij de rechtmatigheidsverantwoording. Wel kan de gemeenteraad besluiten dat aan bepaalde onderdelen van verordeningen geen consequenties voor de financiële rechtmatigheid worden verbonden. Dat kan alleen als deze onderdelen niet verplicht voortvloeien uit hogere regelgeving. Collegebesluiten vallen niet onder de rechtmatigheidsverantwoording, tenzij de verantwoording hiervan verplicht is op basis van hogere regelgeving of raadsbesluiten c.q. verordeningen. In dit kader adviseert de Commissie BBV ook de door de gemeenteraad aan het college gedelegeerde bevoegdheden niet op te nemen in het normenkader rechtmatigheid.
- In het kader van de begrotingsrechtmatigheid heeft de Commissie BBV bepaald dat alle afwijkingen van de begroting (exploitatie en investeringen) geautoriseerd moeten worden door de gemeenteraad. Hiermee vraagt het college toestemming voor het te realiseren beleid en voor de besteding van het benodigde bedrag. De hiervoor benodigde begrotingswijzigingen moeten tijdens het boekjaar zelf door de gemeenteraad zijn vastgesteld. Indien een wijziging niet meer in het jaar zelf is vastgesteld, zijn bestedingen afwijkend van het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig en dient het college de afwijkingen (voor zover deze de verantwoordingsgrens te boven gaan) in de rechtmatigheidsverantwoording op te nemen. Uitgangspunt is dus dat iedere afwijking van de begroting onrechtmatig is. De Commissie BBV adviseert gemeenten duidelijke afspraken te maken op welke wijze begrotingsonrechtmatigheden in deze nieuwe situatie benaderd worden. Deze afspraken kunnen worden vastgelegd in de Financiële verordening. Zo kan de gemeente een nadere invulling geven op welk abstractieniveau de onrechtmatigheden in de rechtmatigheidsverantwoording moeten worden opgenomen door het college.
- Voor het rechtmatigheidsbegrip misbruik & oneigenlijk gebruik adviseren wij u te adresseren in hoeverre de gemeente een (actueel) beleid heeft en hoe dit in de interne controlewerkzaamheden betrokken kan en dient te worden. De Kadernota Rechtmatigheid 2023 schetst diverse interne beheersmaatregelen om te borgen dat in de organisatie effectieve maatregelen zijn getroffen om misbruik en oneigenlijk gebruikt te voorkomen, dan wel op te sporen. Het is aan de gemeente om zorg te dragen dat dit rechtmatigheidsbegrip voldoende afgehecht is in de organisatie en daarover te kunnen rapporteren.
- Voor wat betreft de verbonden partijen van de gemeente is onderscheid te maken naar diverse soorten verbonden partijen. Wij vragen u – mede op basis van de toelichting in de Kadernota Rechtmatigheid 2023 – in kaart te brengen voor welke verbonden partijen er sprake is van invloed op de rechtmatigheidsverantwoording van de gemeente. Hierbij is het ook van belang te onderkennen of uw gemeente een centrumgemeente is en op die wijze mogelijk ook betreffende hiermee samenhangende financiële stromen dient te betrekken in de rechtmatigheidsverantwoording.
- In de kadernota (oktober 2023) wordt (onder andere) benadrukt dat “overschrijdingen (en onderschrijdingen) van zowel de baten als de lasten ten opzichte van de begroting na wijziging bij het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te worden toegelicht. Het college betreft de overschrijdingen van de lasten en investeringen ten opzichte van de begroting na wijziging en (bekende of bekend behoorden te zijn) afwijkende baten en onderschrijdingen van lasten en investeringen die niet tijdig tot een aanpassing van de begroting hebben geleid bij de fouten en onduidelijkheden in de rechtmatigheidsverantwoording”. Wat tijdig is wordt beoordeeld aan de hand van de interne afspraken tussen de gemeenteraad en het college. Hierover is medio november een toelichting gegeven door de commissiebbv, in haar vraag- en antwoord rubriek.
- De SiSa-verantwoording valt ook onder reikwijdte van de rechtmatigheidsverantwoording van het college.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Boodschap

Fraude

Vorig jaar heeft de beroepsorganisatie voor accountants NBA bepaald dat accountants vanaf het controlejaar 2022 in hun controleverklaring verplicht dienen te rapporteren over (hun werkzaamheden op het gebied van) fraude. Niet in algemene bewoordingen, maar specifiek per klant, met aandacht voor de onderkende risico's, de uitgevoerde werkzaamheden, en indien mogelijk en relevant ook de uitkomsten van die werkzaamheden. Afgelopen jaar hebben wij hier ook aandacht voor gehad en dit in de controleverklaring toegevoegd als een separate paragraaf. In dit kader vragen wij uw blijvende aandacht voor (de beheersing van) fraude. De basis hiervoor en startpunt voor onze controle is een gedegen en actuele frauderisicoanalyse van uw gemeente. Ook voor het boekjaar 2023 is het van belang dat u mogelijke kwetsbaarheden op het gebied van fraude onderkend in een frauderisicoanalyse, onderbouwd met getroffen beheersmaatregelen en gekwantificeerd op basis van kans x impact. Deze frauderisicoanalyse zou in onze optiek een door het college vastgesteld document moeten zijn, waarover het college periodiek het gesprek voert met de rekeningencommissie en/ of gemeenteraad om in gesprek te zijn en blijven over, en continu aandacht te blijven houden voor het onderwerp fraude.

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij zowel het toezichthoudend orgaan als het college van burgemeester en wethouders. Deze verantwoordelijkheid betreft ook het onderhouden van een zodanige interne beheersing als nodig is om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder dat deze afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Onze controle is opgezet om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, maar richt zich niet specifiek op het ontdekken van fraude.

Binnen de gemeente Enschede is de frauderisicoanalyse een onderdeel van het risicomanagement. In het "protocol fraude en wangedrag" zijn diverse frauderisicogebieden uitgewerkt. In september 2020 is een memo frauderisicoanalyse opgesteld, welke in januari 2021 is verstuurd aan het College van Burgemeester en Wethouders en vervolgens is behandeld in de rekeningencommissie. In 2022 heeft de ambtelijke organisatie de interne frauderisicoanalyse geactualiseerd. In 2023 is deze frauderisicoanalyse opnieuw beoordeeld, hieruit is gebleken dat er geen directe aanleiding is om de huidige frauderisicoanalyse te herzien.

Het actualiseren van het "memo frauderisicoanalyse" en het bespreken van de frauderisicogebieden met college en de rekeningencommissie heeft in 2022 en in 2023 nog niet plaats gevonden. Doordat in de huidige tijd veranderingen elkaar snel opvolgen adviseren wij de frauderisicoanalyse jaarlijks te actualiseren. Tenslotte merken wij op dat frauderisico's met betrekking tot verslaggevingsfraude en corruptierisico's beperkt zijn opgenomen in de huidige frauderisicoanalyse. In de laatste actualisatie zijn twee frauderisico's toegevoegd ten aanzien van corruptie en verslaggeving, echter alleen op hoofdlijnen en niet in detail hoe het frauderisico zich voor zou kunnen doen.

U bent als college tezamen met de gemeenteraad primair verantwoordelijk voor het beoordelen van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet en regelgeving. Het transparant rapporteren over fraude en M&O wordt steeds belangrijker. Ook de commissie BBV heeft zich daar over uitgelaten en adviseert de thema's fraude en misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) onderdeel te laten zijn van de verplichte paragraaf bedrijfsvoering. Wij hebben geconstateerd dat fraude géén vast (jaarlijks) onderdeel uitmaakt van de agenda van de rekeningencommissie. Daarom adviseren wij de organisatie het fraudeprotocol ook periodiek op de agenda van het college en de rekeningencommissie te plaatsen en het protocol minimaal jaarlijks te actualiseren door onder andere het onderwerp te bespreken met het management.

Op basis van onze uitgevoerde interim-werkzaamheden hebben wij geen aanpassingen aangebracht in onze initiële frauderisicoanalyse die is opgenomen in het auditplan 2023 en onze planning van onze controlewerkzaamheden.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Boodschap

Ontwikkeling financiële beheersing sociaal domein

Actuele ontwikkelingen

Het sociaal domein kent een constante zoektocht naar het vinden van een balans tussen het verder verbeteren van de beheersing en de dagelijkse 'uitdagingen'. We zien in de afgelopen jaren dat in toenemende mate maatschappelijke uitdagingen ontstaan waarvoor het sociaal domein van de gemeente aan de lat staat. Je kunt hierbij denken aan de uitvoering van de herstelregelingen Kinderopvangtoeslagenaffaire, de vluchtelingencrisis en de toenemende schuldenproblematiek door toenemende inflatie. Als gevolg van de hervormingsagenda jeugd zijn hier in 2023 de financieringsproblemen voor de jeugdzorgaanbieders bijgekomen. Omdat deze aanbieders bijna uitsluitend voor gemeenten werken kloppen deze aanbieders bij de gemeente aan voor aanvullende financiering.

Contractmanagement

Contractmanagement omvat alle werkzaamheden die de gemeente uitvoert ten einde vast te stellen dat de gedeclareerde zorgkosten overeenkomen met gemaakte afspraken tussen zorgaanbieders en de gemeente. Dit betekent dat het college vaststelt dat de declaraties overeen komen met beschikkingen verstrekt aan burgers, gesloten contracten met zorgaanbieders en dat voor de gedeclareerde zorg ook een prestatie is geleverd door de zorgaanbieder. Hierbij is zowel de kwaliteit als kwantiteit van belang. Met name door de inzet van data-analyse is er inzicht in de processen. De gemeente heeft een controleplan opgesteld inzake het sociaal domein, waarin actiepunten zijn opgenomen om de juistheid en rechtmatigheid van de zorg zelfstandig vast te stellen zonder gebruik te maken van de controleverklaringen en productieverantwoordingen van zorgaanbieders. Voorbeelden van deze controles zijn het toetsen van het herindicatieproces en signalen uit klachtenprocedures.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Boodschap

IT-omgeving

Bij de doorontwikkeling van de interne beheersing zijn ook de geautomatiseerde controles van belang. Bij eerdere controles hebben wij geconstateerd dat de IT omgeving, met name op de onderdelen rechtenbeheer, gebruikersbeheer en de toegangsvereisten, verbetering behoeven. In voorgaande rapportages hebben wij u geïnformeerd over het belang van adequate IT beheersmaatregelen. Vanaf 2019 heeft u een IT-audit laten uitvoeren door een extern bedrijf en een ISAE3402 type II-verklaring bij de IT-beheersomgeving verkregen. In voorgaande boardletters hebben wij gerapporteerd dat het voor onze audit-opdracht relevant is dat de financieel gerelateerde applicaties zijn betrokken in de IT-audit, zoals het financieel systeem maar ook de inkoopfactuur-workflow, de uitkeringenadministratie e.d. In het kader van de jaarrekeningcontrole 2022 hebben wij gesproken met de externe IT-auditor die verantwoordelijk is voor het afgeven van de ISAE3402 verklaring. Het doel van dit gesprek was om vast te stellen in hoeverre wij gebruik kunnen maken dan wel kunnen steunen op de interne beheersingsmaatregelen in de IT-omgeving van de gemeente Enschede ten behoeve van de jaarrekeningcontrole. Op basis van dit gesprek en de dossierreview concluderen wij dat de uitgevoerde werkzaamheden en scope te beperkt is voor ons in het kader van de controle van de jaarrekening en is het op dit moment niet mogelijk om te steunen op het ISAE3402 assurance-rapport met betrekking tot de IT-omgeving. Op dit moment loopt de Europese aanbesteding voor de ISAE3402 type II-verklaring vanaf 2024.

In het kader van de jaarrekeningcontrole 2023 hebben wij in overleg met uw organisatie besloten om zelfstandig werkzaamheden uit te voeren op de interne beheersingsmaatregelen rond de geautomatiseerde gegevensverwerking van de gemeente Enschede, voor zover deze relevant zijn voor de controle van de getrouwheid van de jaarrekening. Wij zullen de opzet en het bestaan van de algemene IT-beheersmaatregelen vaststellen met betrekking tot de financiële administratie (Coda) en de uitkeringenadministratie (Suite). De uitkomsten van deze werkzaamheden zullen wij aan u rapporteren in het accountantsverslag.

Cybersecurity

Aangezien cyberrisico's voor iedere organisatie ernstige gevolgen kunnen hebben, attenderen wij u op het belang van een cyberrisicoanalyse als vast onderdeel van het interne-controlesysteem dat de relevante financiële, operationele en rapportagerisico's onderkent, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan adequaat inschat, en de interne beheersing daarop toespitst.

Als onderdeel van onze controle hebben wij de organisatie verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van cyberrisico's, bijvoorbeeld als dit heeft geleid tot ongeautoriseerde wijzigingen in de IT-systemen of in de gegevens die met deze systemen worden beheerd, tot het openbaar worden van persoonsgegevens, andere vertrouwelijke gegevens, of tot het verstoren van de bedrijfsvoering. Tijdens deze gesprekken heeft de organisatie aangegeven zich bewust te zijn van cyberrisico's, en zijn er voorbeelden gegeven van de manier waarop zij deze beheerst. Wij constateren dat intern aandacht is voor cyberrisico's, zo vinden periodiek (PEN)testen plaats en oefent uw organisatie met haar partners periodiek het reageren op een gesimuleerd cyberincident en evalueert de uitkomsten daarvan voor het verbeteren van het communicatie- en crisisplan. Tegelijkertijd stellen wij vast dat een actuele interne analyse van de risico's in het kader van cybersecurity ontbreekt. Wij merken op dat de gemeente wel beschikt over een algemeen IT Risk management beleid/framework, maar een geformaliseerde en periodiek bijgewerkte cyberrisicoanalyse is (nog) geen zichtbaar onderdeel van de interne-beheersingsomgeving van de gemeente Enschede. Wij benadrukken het belang van het periodiek opnieuw beoordelen van de risico's die van toepassing zijn op de gemeente, rekening houdend met veranderingen in de IT omgeving van de gemeente en externe factoren, om de waarschijnlijkheid, de impact en de gewenste risicobereidheid opnieuw te evalueren. Wij adviseren het college een proces in te voeren om de cyberrisicoanalyse structureel bij te werken, vanuit een strategisch, financieel, operationeel (inclusief derde partijen), reputatie en compliance (bv. AVG) perspectief.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en de continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze controle heeft geen aangelegenheden geïdentificeerd die op dit gebied aan u gerapporteerd moeten worden, anders dan de waarnemingen die zijn besproken in deze rapportage.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Boodschap

Grondexploitatie

Als gevolg van de woningbouwopgave staat de beheersing en verantwoording van de grondexploitatie hoog op de agenda. Door de vaak lange looptijden van de grondexploitaties zijn projecten extra gevoelig voor volatiliteit in kosten en opbrengsten, oplopende rentepercentages en een langere duur van de bouwwerkzaamheden. De calculaties strekken zich in veel gevallen uit over meerdere jaren en kunnen oplopen tot meer dan tien jaar. De effecten van de genoemde onzekerheden kunnen dus veel impact hebben op het resultaat (en de te treffen voorzieningen) van het project en dus op het resultaat van de jaarrekening van de gemeente Enschede. De gehanteerde uitgangspunten en parameters worden jaarlijks vastgelegd in de Nota van uitgangspunten. Conform voorgaand jaar is voor het bepalen van de parameters 2024 en verder een extern adviesbureau ingeschakeld. De Nota van uitgangspunten zal medio november in concept beschikbaar komen en zullen wij vervolgens beoordelen in het kader van onze controle van de jaarrekening 2023.

De kostenstijging is, vanwege de huidige inflatie, meer onzeker dan ooit tevoren. Gezien deze onzekerheid brengen wij nog het volgende onder uw aandacht in relatie tot het geschatte percentage kostenstijging:

- Belangrijk is dat het college in de jaarrekening adequaat toelicht waarom welke percentages zijn gekozen en wat de financiële impact is/kan zijn als de werkelijke kostenstijging in de komende jaren hiervan (sterk) afwijkt.
- Ter onderbouwing van de genoemde financiële impact vragen wij de ambtelijke organisatie voor de jaarrekening enkele scenario's op dit aspect door te rekenen. Een dergelijke sensitiviteitsanalyse maakt inzichtelijk hoe gevoelig de individuele projecten en de totale grondexploitatie-post zijn voor afwijkingen in de toekomstige kostenontwikkeling.
- Het kan zijn dat in de komende periode – zelfs nog in 2024, bij/na het opmaken maar voor het vaststellen van de jaarrekening – nog informatie of inzichten beschikbaar komen, waardoor het gekozen percentage kostenstijging nog aanpassing vergt. Wij adviseren daarom volledigheidshalve de ontwikkelingen nauwgezet te blijven volgen en hiermee waar nodig rekening te houden in de definitieve berekeningen en onderbouwingen voor de jaarrekening 2023.

Met de (geactualiseerde) afspraken en acties staat opnieuw een raamwerk dat bijdraagt aan een efficiënt en effectief opstel- en controleproces van de (waardering van de) grondexploitatie bij de jaarrekening 2023. Het is in dit kader belangrijk de balans te blijven bewaken tussen de planningsafspraken/acties, de beschikbare personele capaciteit en de mogelijke wijzigingen in bestuurlijke prioriteiten, bijvoorbeeld om de woningbouwopgave te versnellen. Ook de (macro) economische ontwikkelingen – waaronder de inflatie – kunnen mogelijk de komende tijd extra aandacht vragen, afhankelijk van de mate waarin deze ontwikkelingen leiden tot wijzigingen ten opzichte van de nu gehanteerde gegevens, uitgangspunten en aannames. Het spreekt voor zich dat het belangrijk is samen de ontwikkelingen en de voortgang ter zake nauwgezet te monitoren en tijdig met elkaar te overleggen als de afgesproken planning mogelijk niet haalbaar is. Over onze bevindingen inzake de beheersing en waardering van de grondexploitatie rapporteren wij in het accountantsverslag bij de jaarrekening 2023.

Interne beheersingsomgeving

Onderwerp

Centrumkwadraat – Molenstraat Zuidzijde

Boodschap

Centrumkwadraat – Molenstraat Zuidzijde (hierna: Centrumkwadraat) is een gebiedsexploitatie in het centrum van Enschede waarin het college voornemens is door middel van een grondexploitatie en enkele grote investeringen in de openbare ruimte een drietal doelen c.q. projecten te realiseren, te weten:

1. Een stedelijk werk- en woongebied te creëren voor het aantrekken en vasthouden van talent.
2. De bereikbaarheid van banen te vergroten.
3. Te zorgen voor een bruisende binnenstad.

Kansen en risico's

De investeringen in Centrumkwadraat gaan gepaard met kansen en risico's. Kansen hangen voornamelijk samen met het realiseren van investeringsbijdragen van de provincie en rijksoverheid maar zeker ook met het realiseren van ambities op gebied van mobiliteit, het realiseren van woningen en het bijdragen aan de energietransitie. Risico's zijn er echter ook en komen voort uit het feit dat niet alles in te schatten is. Zo is het bijvoorbeeld de vraag wat de huidige inflatie, langdurig voor effect heeft op de ontwikkeling van bouwkosten. Verder zorgt een binnenstedelijke herstructurering normaliter voor een grotere complexiteit, doordat de gemeente bestaande ruimte herontwikkelt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico's dan volledig nieuw uit te leggen locaties.

Het is belangrijk dat college en raad een weloverwogen beslissing maken waarbij kans en impact van het voordoen van risico's zo goed als mogelijk worden bepaald waarbij tevens inzichtelijk is hoe het college de onderkende risico's beheerst. Het is echter evident dat bij de ontwikkeling van een project van deze omvang nimmer alle risico's onderkend en beheerst kunnen worden. Een belangrijk criterium bij de besluitvorming over de gebiedsontwikkeling Centrumkwadraat is de risicobeheersing. Wij vragen hier uw aandacht voor.

In de jaarrekening 2022 heeft het college reeds aangegeven dat het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is vastgesteld, deze situatie is nog ongewijzigd. De ambtelijke organisatie verwacht geen bijzonderheden c.q. risico's ten aanzien van het bestemmingsplan, echter is het wel noodzakelijk dat dit plan op korte termijn (onherroepelijk) wordt vastgesteld en daarmee meer zekerheid over de ontwikkeling verkregen wordt.

Speerpunten rekeningencommissie

Verslag speerpunten auditplan

Speerpunten rekeningencommissie

Onderwerp	Boodschap
Rechtmatigheid verbouwing het Kompas	De rekeningencommissie heeft ons gevraagd onze visie te geven op de begrotingsrechtmatigheid van het raadsvoorstel 'Verbouwing en kredietaanvraag het Kompas' (behandeld in de raadsvergadering d.d. 26 juni 2023). De commissie heeft hierbij toegelicht dat de vraag speelt rondom het in delen aanvragen van investeringsbudgetten. Hiertoe hebben wij bovengenoemd raadsvoorstel beoordeeld en de technische vragen die zijn gesteld inclusief de beantwoording van de ambtelijke organisatie (document "Technische vragen het kompas_beantwoording DEF"). Het college heeft de raad gevraagd € 3.267.955 budget beschikbaar te stellen voor de verbouwing van de locatie IJstraat 4, de totale investering bedraagt € 9,5 miljoen. Onze observaties ten aanzien van dit specifieke raadsvoorstel zijn als volgt: • De totale investering wordt voor € 6,2 miljoen gedekt uit eerder door de raad beschikbaar gestelde budgetten. Hierbij is niet op eenduidige wijze inzichtelijk wanneer deze budgetten zijn toegekend en hoe deze zijn overgeheveld naar het huidige boekjaar. • Het krediet wordt deels gedekt door kostprijs-dekkende huur. De afdeling Vastgoedbedrijf van de gemeente Enschede ontvangt huurpenningen van andere interne afdelingen (Facilitair en EMV). Op gemeenteniveau worden dergelijke interne huurpenningen geëlimineerd. Oftewel de huurpenningen worden via andere kredieten/budgetten gedekt. • Aangezien de huurinkomsten in de eerste 15 jaar lager zijn dan de lasten, wordt het tekort gedekt door inzet van de vastgoedreserve (onderdeel van de algemene reserve). In het raadsvoorstel is niet expliciet opgenomen dat deze onttrekkingen in volgende jaren weer worden toegevoegd aan de vastgoedreserve. • Aangezien € 6,2 miljoen van de investering reeds was verwerkt in de begroting 2023 (en eerdere jaren), is het in lijn met de begrotingsvoorschriften van het Bbv dat alleen voor het resterende deel een raadsvoorstel inclusief budgetaanvraag is ingediend. Wij adviseren het college in raadsvoorstellen een duidelijk overzicht op te nemen van de financiële consequenties van (bijvoorbeeld) investeringsaanvragen. Tevens adviseren wij de interne afdelingen niet als losse organisaties te beschouwen en interne verrekeningen (tweede bullet hierboven) niet als zodanig te presenteren maar specifiek de budget-uitnutting op gemeenteniveau toe te lichten.
Beheersing uitgaven Jeugdzorg	Voor het speerpunt met betrekking tot de beheersing van de uitgaven Jeugdzorg worden nog gesprekken gepland met uw organisatie. Wij rapporteren over dit speerpunt in ons accountantsverslag bij de jaarrekening.

Overige aandachtspunten jaarrekeningcontrole 2023

Overige aandachtspunten jaarrekeningcontrole 2023

Onderwerp	Boodschap
Aanpassingen BADO	Op basis van de huidige verwachtingen zal vanaf 2025 het Besluit accountantscontrole decentrale Overheden (BADO) worden aangepast. Hierin wordt de goedkeuringstolerantie aangepast van 1% naar 2%. Daarnaast wordt ook de omvangsbasis aangepast. Op dit moment zijn dit de totale lasten inclusief dotaties aan de reserves. Dit laatste komt te vervallen, waardoor de omvangsbasis alleen de lasten omvat exclusief reservemutaties. Dit zal gevolgen hebben voor de omvang van uit te voeren controlewerkzaamheden en het rapporteren van geconstateerde afwijkingen vanaf boekjaar 2025. Op basis van de begroting 2025 kan een eerste inschatting gemaakt worden van de impact hiervan tussen boekjaar 2024 en 2025. Wij treden tijdig met u in overleg wat deze wijziging voor boekjaar 2025 betekent.
Omgevingswet	De nieuwe Omgevingswet bundelt en moderniseert de huidige wetten voor de leefomgeving. Hierbij gaat het om wet- en regelgeving over bouwen, milieu, water, ruimtelijke ordening en natuur. Op het moment dat de Omgevingswet in werking treedt, moet elke lokale overheid zijn aangesloten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het DSO bestaat uit een landelijke voorziening (DSO-LV), collectieve voorzieningen voor gemeenten (DSO-CG) en individuele voorzieningen van lokale overheden (hierna kortweg: DSO). Voor de burger betekent het: één loket voor het aanvragen van vergunningen, het raadplegen van de geldende regels per locatie, en op termijn informatie over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. De introductie van het DSO is een omvangrijke opgave voor het Rijk, maar ook voor de lokale overheden. Het leidt tot verschillende ontwikkel- en beheersingsvraagstukken die komen kijken bij de implementatie van een nieuwe IT-omgeving en dienstverlening van (nieuwe) IT-leveranciers. Denk daarbij aan aanpassingen in de interne processen, applicaties, interfaces en IT-controls en tevens training van medewerkers om goed aan te sluiten op het nieuwe DSO. Om de benodigde technische aanpassingen en aansluitingen te kunnen realiseren, dienen lokale overheden nieuwe afspraken met de IT-leveranciers te maken. Voor een gecontroleerd implementatieproces dienen lokale overheden dan ook uitgebreid te testen en oefenen. <i>Waar staat de gemeente Enschede nu?</i> De nieuwe applicatie van de gemeente Enschede is aangesloten op de landelijke voorzieningen (Landelijke Voorziening van het Digitaal Stelsel Omgevingswet), alle koppelingen met de software zijn geïnstalleerd en getest. Vanaf 22 augustus 2023 is de nieuwe software in gebruik genomen voor de Wabo. Verder is de Verordening op de Gemeentelijke Adviescommissie (GAC) eind 2022 door de raad vastgesteld. De GAC treedt in werking op 01-01-2024. De leden van de GAC moeten per heden nog wel benoemd worden. Het casco voor het omgevingsplan is zo goed als gereed. In de 2^e helft van 2023 is gestart met de invulling van een deel van het nieuwe omgevingsplan. Tevens vinden er testen plaats met het publiceren van het plan in de testomgeving van DSO-LV.

Overige aandachtspunten jaarrekeningcontrole 2023

Onderwerp	Boodschap
Aandachtspunten controledossier jaarrekening 2023	Voor het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2023 benoemen wij, op basis van onze ervaringen opgedaan bij de jaarrekeningcontrole 2022 en de uitkomsten van de interim-controle 2023, de volgende specifieke aandachtspunten: • Bij de start van de jaarrekeningcontrole verwachten wij dat de concept-jaarstukken gereed zijn en zichtbaar zijn gecontroleerd, inclusief de checklist BBV. • Alle balansposten, transactiestromen en toelichtingen in de jaarrekening zijn door de gemeente zichtbaar gecontroleerd en eventuele correcties naar aanleiding van deze interne beoordeling zijn verwerkt in het controle-exemplaar van de jaarrekening. • De interne controles ter onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording zijn afgerond en conclusies zijn toereikend onderbouwd (belangrijkste elementen zijn de EU-aanbesteding, de begrotingsrechtmatigheid en het M&O-beleid). • Belangrijke schattingsposten (de waardering van de grondexploitatieprojecten en de voorzieningen) zijn – bij de start van de controle – onderbouwd in een position paper en zichtbaar gecontroleerd door een tweede medewerker. • Een position paper met een fiscale onderbouwing van een eventuele verplichting vennootschapsbelasting is opgesteld en onderbouwd. • Het aantal regelingen dat uw gemeente moet verantwoorden in de SiSa-bijlage neemt naar verwachting in 2023 verder toe. Het is belangrijk de interne controle op de getrouw een rechtmatige verantwoording in de SiSa-bijlage tijdig uit te voeren en adequaat te documenteren. Hiervoor hebben wij een voorbeeld verantwoordingsdocument, welke alle relevante aspecten behandelt, opgesteld en de ambtelijke organisatie gedeeld. Wij hebben met de ambtelijke organisatie afgesproken dat dit document wordt gehanteerd bij de onderbouwing van de diverse regelingen in de SiSa-verantwoording. • Sluitende en intern gecontroleerde verloopoverzichten inzake de overlopende posten (activa én passiva). Over de voorbereiding voor de controle van de jaarrekening en de samenstelling van het controledossier hebben wij goede afspraken gemaakt met de ambtelijke organisatie. Daarnaast hebben wij maandelijkse overleggen gepland om eventuele bijzonderheden tijdig met elkaar af te stemmen.

Bijlage

Reikwijdte van onze werkzaamheden

Reikwijdte van onze werkzaamheden

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel over de jaarrekening van 2023, teneinde vast te stellen dat deze een getrouw beeld geeft van de financiële positie van de gemeente Enschede, met inachtneming van de wettelijke bepalingen van het Besluit Begroting en Verantwoording.

Een jaarrekeningcontrole heeft niet als doel om enige zekerheid te geven over de kwaliteit van de interne organisatie. De controle bestaat uit een combinatie van controlewerkzaamheden, waaronder een risicoanalyse, analytische procedures, detailcontroles en voor zover mogelijk en efficiënt het testen van de interne beheersingsmaatregelen die zijn gerelateerd aan en relevant zijn voor de controle. Wij richten ons hierbij alleen op de interne controle-omgeving die relevant is voor onze oordeelsvorming over de jaarrekening.

De boardletter is gebaseerd op onze interim-controle als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2023. Volledigheidshalve merken wij op dat onze controlewerkzaamheden, analyse en evaluatie zijn uitgevoerd in het kader van de door uw gemeenteraad verstrekte opdracht tot controle van de jaarrekening 2023.

De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door ons als accountant van de gemeente Enschede toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen nemen wij de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe en rechtmatige beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden.

De risico-inschattingen hebben niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing. Hierdoor is onze analyse en evaluatie beperkter dan deze zou zijn geweest in het kader van een opdracht tot het geven van een oordeel omtrent de opzet, het bestaan en de efficiency van de interne beheersing als geheel en bestrijkt deze daarom niet noodzakelijkerwijs alle in de interne organisatie vervatte tekortkomingen.

Daarnaast is onze controle niet specifiek gericht op het ontdekken van fraude. Indien wij aangesteld zouden zijn om een fraudeonderzoek bij de gemeente Enschede uit te voeren, zouden wij wellicht additionele bevindingen hebben geconstateerd en observaties hebben gerapporteerd dan die welke nu zijn opgenomen in de boardletter.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL” of “Deloitte Global”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte-organisatie”). DTTL en haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichten of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteiten zijn aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belastingadvies- en juridische diensten, en diensten op het gebied van consulting, financial advisory, en risk advisory aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op haar meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 415.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte-organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.